

lisering van de massa. Had Dew meer aandacht besteedt aan de stakingen in Suriname (1969, 1971, 1973) dan was dit hem zeker niet ontgaan. Maar hij laat zich hier wederom misleiden door een Amerikaans referentiekader. Als belangrijkste bron van instabiliteit ziet Dew het verschijnsel *outbidding* welke omschreven wordt als: '... communally based political entrepreneurs seek to increase the salience of communal issues and then to outbid the ambiguous multi-ethnic coalition' (p. 206). Ook hier wordt de massa als gepacificeerd voorondersteld en ligt de bron van het conflict in de competitie om regeermacht door nieuwe mededingers. Het vraagstuk van politieke stabiliteit/instabiliteit is voor hem een kwestie van strijd tussen consociationalists en outbidders, ordehandhavers en ordeverstoorders, consociationalists en etnische extremisten (p. 208). Het enige welbekende begrippenpaar dat hier ontbreekt is het Amerikaanse duiven en haviken; we hebben hier te maken met het klassieke probleem van het ethnocentrisme.

The difficult flowering of Surinam weerspiegelt een hardnekkige trend onder sociale wetenschappers om uitgangspunten van theorievorming niet te onderzoeken op de vooronderstellingen. Wanneer Dew vindt dat Suriname 'does have a record of which she can be proud' (p. vii), dan geldt dit i.t.t. verschillende Latijns Amerikaanse landen voor de niet-gewelddadige repressie van klassen c.q. pacificatie van de massa. Het parlementaire spel vindt haar verdere en ongestoorde voortgang, maar wat moet denken van de vlucht van een derde van de bevolking naar Nederland? It is difficult indeed!

R. Gowricharn

Deborah Pellow, *Women in Accra: Options for autonomy*, Reference Publications, Algonac, 1977.

Wat het meest in het oog springt in de titel van dit boek is het woord 'options'. Daarin heeft de auteur haar theoretisch uitgangspunt neergelegd. Met een verwijzing naar *L'Être et le Néant* van Sartre benadrukt zij dat er slechts sprake kan zijn van vrijheid als een individu niet vastzit aan het bestaande maar daar afstand van kan nemen, en zich kan voorbeelden wat nog niet is. In haar eigen woorden (p. 36): 'The individual must be capable of perceiving alternatives to her existing situation, and she must be capable of making rational decisions about these alternatives, if she is to 'progress' - that is, depart from the traditional mindset and enlarge her horizons in terms of activities, ideas and relationships'. Zelf karakteriseert zij haar onderzoek als een speurtocht naar de aanwezigheid van dit vermogen bij vrouwen in Accra. Een speurtocht die overigens weinig resultaat opleverde: de vrouwen die zij interviewde en observeerde bleken naar Sartrianse maatstaven, weinig 'vrij' te zijn.

Haar onderzoek bestond hoofdzakelijk uit lange interviews met vrouwen in Adabraka, een wijk van Accra. De vrouwen vormden een zeer gemengde groep wat betreft opleiding, beroep, taalgroep en burgerlijke staat, en waren steekproefsgewijs getrokken uit een bevolking van 467 vrouwen. Naast participerende observatie heeft de auteur ook gebruik gemaakt van krant- en tijdschriftenartikelen en verhalend proza.

Na de theoretische inleiding volgen er zes hoofdstukken en een conclusie. Zij bespreekt het voortbestaan van traditionele waarden naast het proces van verwestering, en geeft vervolgens een levendige beschrijving van de wijk Adabraka. Daarna laat zij zien welke beperkingen er blijven bestaan voor vrouwen in het proces van verandering. Die beperkingen liggen vooral op het gebied van onderwijs en beroepsmogelijkheden. In de laatste twee hoofdstukken beschrijft zij hoe vrouwen hun traditionele rol van echtgenote, moeder en lid van de 'extended family' ook in de stadsomgeving behouden hebben. Relaties met

andere vrouwen, zoals burens en vriendinnen, blijven oppervlakkig en vaak vermengd met gevoelens van achterdocht. Relaties met mannen blijven een sterk sexueel karakter houden. Kortom, Pellow is, in tegenstelling tot veel andere auteurs, pessimistisch over de mogelijkheid dat vrouwen in West-Afrika zich in een stedelijk milieu meer autonomie kunnen verwerven. Het stedelijk milieu heeft de man juist zeer bevoordeeld ten koste van de vrouw.

Pellow's studie heeft veel verdiensten. Het bevat uitstekend casusmateriaal en besteedt aandacht aan een probleem dat al te vaak over het hoofd gezien wordt: de gevolgen van ongewenste zwangerschap voor de positie en toekomstmogelijkheden van een jonge vrouw. Dit is een probleem dat nagenoeg iedere vrouw waarschijnlijk aan den lijve ondervindt als zij voor het eerst in verwachting raakt.

De studie is voor mij aanleiding tot drie kritische opmerkingen. De eerste betreft het Sartrianse uitgangspunt. Is deze visie van een westers filosoof wel zonder meer toepasbaar op Ghanese vrouwen? Maar zelfs indien dat het geval zou zijn, wat is de bruikbaarheid ervan in een sociologische studie over man-vrouw relaties? Op deze wijze worden filosofische en sociologische begrippen hopeloos verward. Ook de mannen van Adabraka zullen volgens Sartre waarschijnlijk weinig 'vrij' zijn. Nog erger, deze filosoof zegt dat de onderdrukte meer vrijheid kan bezitten dan de onderdrukker. Zo wordt er een bom gelegd onder het feminisme...

De tweede opmerking geldt het gebrek aan samenwerking tussen antropologen in het veld. De auteur vermeldt zelf (p. 232) dat zij bij de keuze van haar onderzoeksterrein ontdekte dat een gedeelte van de wijk reeds door een andere antropoloog 'bezet' was. Verder vernemen wij niets van deze onderzoeker. Toevallig weet ik echter dat deze persoon een onderzoek verrichtte dat zeer nauw aansloot bij dat van haar en zelfs over 'vrouwen in Adabraka' gepubliceerd heeft (Sanjek en Sanjek 1976).

Overigens reppen de laatstgenoemden ook met geen woord over Pellow. Een vreemde zaak. Het lijkt wel of het om een patent gaat.

Tenslotte kan ik het niet nalaten wat vraagtekens te plaatsen achter de bewering van sommige, vrouwelijke onderzoekers, waaronder ook Pellow (p. 230), dat, vergeleken met mannen, vrouwen grote voordelen hebben bij onderzoek onder vrouwen. Zo'n opvatting is naief als er met geen woord gerept wordt over de structurele ongelijkheid tussen onderzoekster en onderzochte, een ongelijkheid die veel fundamenteeler is dan die 'kleine overeenkomst'. Trouwens, het optimisme, over de voordelen van het vrouw-zijn van de onderzoeker wordt danig getemperd door enkele opmerkingen van Pellow zelf in deze studie.

Ten eerste geeft zij aan dat relaties tussen vrouwen gekenmerkt worden door achterdocht en overheerst door gevoelens van rivaliteit. Is deze observatie dan niet tevens op haar eigen relaties met de vrouwen van toepassing? Ten tweede vraag ik me af hoe vertrouwelijk het contact tussen haar en haar informanten was als zij (p. 173) bekend dat er 'generally no diplomatic way' was om te onderzoeken of haar informanten vóór hun huwelijk kinderen gehad hadden of zwanger geweest waren.

Samenvattend kan echter gezegd worden dat Pellow op vrij overtuigende wijze aannemelijk heeft gemaakt dat de vaak-genoemde autonomie van stadsvrouwen in West Afrika misschien meer mythe dan werkelijkheid is.

Aangehaalde literatuur:

Sanjek, R. en Lani M. Sanjek 1976, Notes on women and work in Adabraka African Urban Notes 2 : 1-26.

S. van der Geest